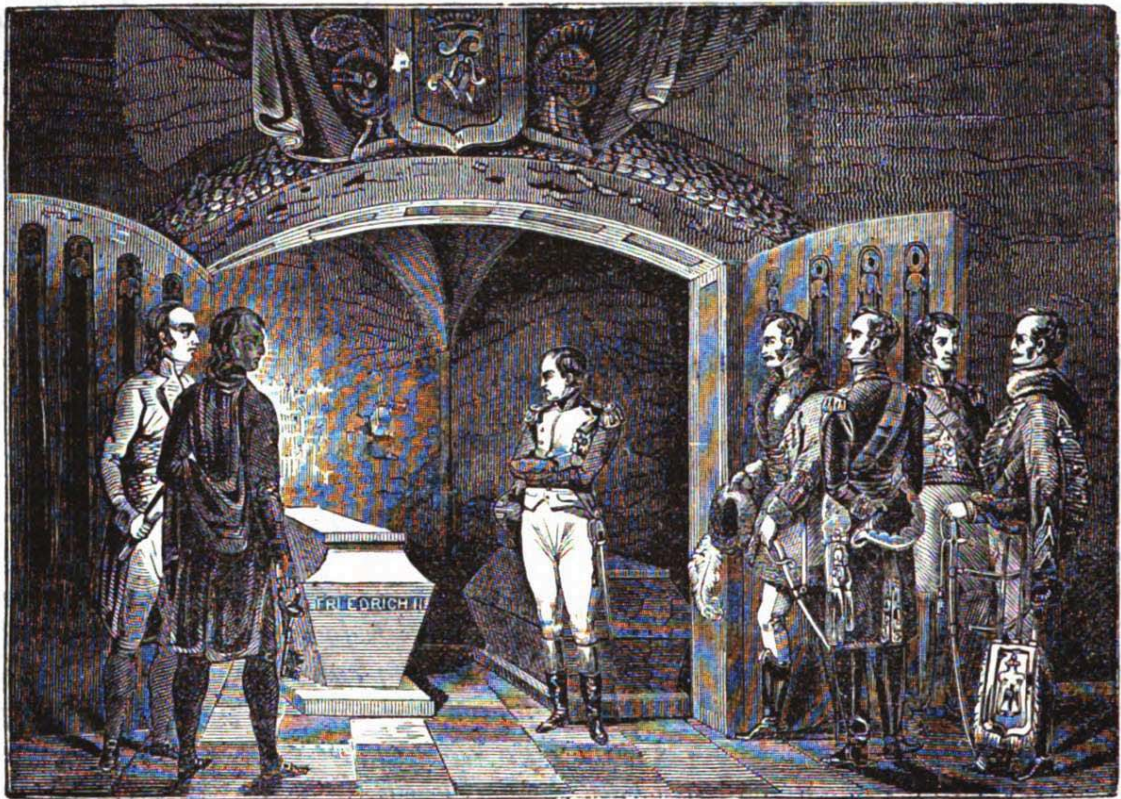

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Փրիդերիկոս Բ, Բրուսաց Թագաւորը :

ԼՆՏԵԱԼ դարուն խիստ երևելի մարդիկներէն մէկն է մեծն Փրիդերիկոս Բրուսաց Թագաւորը, և իրեն վրայ համառօտ տեղեկութիւն մը առնելով կ'իմանայ մարդ նաև Բրուսիայի մեծնալուն սկիզբն ու պատճառը: Սիայն ան մարդիկը արժանի են ձեռք բերելու, որ իրենց մեծութիւնը հետեւին գերեզման չեն տանիր, հապա իրենց ազգին կամ բոլոր աշխարհքիս մեծութեան ու ծաղկելուն պատճառ կ'ըլլան: Երոնց կարգէն է ահա նաև Փրիդերիկոս Բ, Բրուսիայի Թագաւորը:

Ինքը ծնաւ Պերլին մայրաքաղաքը 1712ին յունուարի 24ին. և իրեն դաստիարակը գաղղիացի ըլլալովսրբտին մէջ մեծ սէր մը մտած էր ընդհանրապէս Վաղղիացւոց վրայ: Օտարմա

նալի բան մըն է որ աս իշխանը Թագաւորութեան ատեն բոլոր իր կեանքը պատերազմի մէջ անցուց, իսկ պատկուց սաստիկ կը խորշէր զինուորական կարգէն ու պատերազմէ կը զգուէր. անոր համար ինքզինքը բոլորովին ուսման տուեր էր. այնպէս որ իր հայրը Փրիդերիկոս Վուլիէլմոս միշտ կը գանգըտէր ու կ'ըսէր թէ՛ Վստղան իմ Թագաւորութիւնս պիտի կործանէ, իայց երբոր 1740ին մայիսի 31ին Թագաւորութիւնը ձեռք առաւ, բոլորովին իր կերպը փոխեց, և որոնք որ կարծէին թէ ինքը աշխարհքիս բաներէն ամենեւին չհասկըցող մարդ մըն է՝ շատ խաբուեցան. վասն զի Թագաւոր պսակուելուն պէս սկսաւ քաղաքական ու զինուորական կրթութեանց ետեւէ իյնալ: Թագաւորա-

կան Կանադին ու զինուորութեւն կարգեր կանոններ դրաւ . և առաջուց որ Ռուսիայի զօրքը 60,000 էր , Փրիդերիկոս ինչուան 80,000 ըրաւ . ան երեւելի զօրապետներն ալ որ ուրիշ տէրութեանց մէջ անուն ըրած էին՝ քովը կանչեց ու շատ առաջ քաշեց :
 Եւ այն ատենները Լարոլոս 2, Լէստրիայի կայսրը մեռնելով իրեն տէրութեանը ժառանգ թողուց իր ազնիկը Սարիամ (Դերեզան : Եւ որովհետեւ Լէստրիայի զօրքը շատ տկարացած էր՝ մանաւանդ Եւգինէոս զօրապետին մեռնելէն ետքը , ուրիշ տէրութիւններ Լէստրիայի խեղճ վիճակը տեսնելով կարծես թէ առթի մը կը սպասէին որ իրենց մէյմէկ բաժին առնուն անկէ . և ասոնց մէջ գրեթէ առաջինն եղաւ Փրիդերիկոսը , որ 1741ին ապրիլի 10ին Լէստրիացւոց հետ զարնուեցաւ վերին Շաղիային մէջ ու յաղթեց անոնց : Յաջորդ տարին ալ Լորենայի դքսին զօրքը ցրուեց ու փախուց Վրաստան քաղքին քովերը : Եւրոպայի ուրիշ տէրութիւններն երբոր տեսան Փրիդերիկոսին ըրածները , անանկ երեւցաւ որ անոր կողմը բռնել կ'ուզէին . բայց 1756ին մայիսի 9ին խորհուրդնին փոխեցին , և Վաղդիան , Լէստրիան , Ռուսիան ու Սաքսոնիան միացան Փրիդերիկոսի դէմ , ու առջի անգամ յաղթեցին անոր Վոլին քաղքին մօտերը :

Փրիդերիկոս աս բանիս վրէժը առնելու համար նախ վազեց Վաղդիացւոց զօրքը Ռոսպաքի մօտ ցրուեց , և 33,000 զօրքով 60,000 աւստրիացի ու լորենացի զօրաց յաղթեց . աս պատերազմներուս մէջ զօրքին զօրապետը միշտ ինքը կ'ըլլար , և թշնամեաց երկիրը աղէկ մը գիտեւէն առաջ անոնց վրայ չէր յարձըրկէր : Տրեգտա քաղքին մէջ Լէստրիայի ու Ռուսի զօրքերէն պաշարուիլը երբոր իմացաւ , ամենեւին չչփութեցաւ , ու հանդարտ սրտով ամէն բան հրամայելով թշնամիները փախուց , որոնք կարծէին

թէ ալ իրենց ձեռքէն ազատելու չունի : Փրիդերիկոս ասկէ փառաւոր յաղթութիւն չէր ըրած կենացը մէջ :

Փրիդերիկոսին հասակը կարճ էր , բայց բնութիւն խիստ վառվռուն . կազմուածքը տկար կ'երեւնար , բայց աշխատութեւն շատ կը տրիճցաւ , Լ'ըսէր թէ մարդ բանի մը ձեռք զարնելէն առաջ պէտք է աղէկ մտածէ անոր հետեւնաբ . բայց մէյմը սկսելէն ետքը պէտք է շուտով գլուխ հանէ : Հիմակուան Եւրոպացւոց պատերազմական արհեստին առջի օրինակ տուողը Փրիդերիկոսն եղաւ . ինքը անձամբ փորձեր ընել կու տար իր զօրքին . և իրեն դրած զինուորական կարգերը սկսան բանեցընելնաւ բոլոր Եւրոպայի տէրութիւնները , և նաւ Լափոլէոնը , և ինչուան հիմա նոյն կանոններով կ'երթայ զինուորական արհեստը : Սեռաւ Փրիդերիկոս 1788ին օգոստոսի 17ին , և թաղուեցաւ Փոցտամ քաղքին պալատին մէջ , Լափոլէոն Պոնափաութէ 1806ին , հոկտեմբեր ամսուն Լնայի պատերազմին մէջ Ռուսաց յաղթելէն ետքը երբոր Պերլին գնաց , տեսնելով երկըրցոց անատենի խեղճութիւնը՝ միտքը եկաւ մեծին Փրիդերիկոսի ժամանակին փառաւորութիւնն ու կարծես թէ ինքն ալ խղճաց : Ինքը Լափոլէոն միշտ կը զարմանար ան մարդուն խելքին ու քաջութեանը վրայ , և կը նախանձէր որ գրեթէ բոլոր ութուտասներորդ դարը Փրիդերիկոսին անունովը լըցուած էր : Գնաց Փոցտամ քաղաքը՝ միայն անոր համար որ Փրիդերիկոսին գերեզմանը տեսնէ . և հոկտեմբերի 26ին հասարակ զօրավարի հագուստով ու հետը չորս հինգ հոգի միայն առած՝ ելաւ գնաց , տեսաւ որ գերեզմանին պահապան կեցած էր բոլոսիացի ծեր զինուոր մը , որ Փրիդերիկոսին շատ պատերազմներուն մէջ գտնուել էր ատենով : Լափոլէոնին սիրտը ելաւ՝ տեսնելով ան զինուորը որ բոլոր կեանքը Վաղդիացւոց դէմ պատերազմելով անցունելէն ետքը հի-

մա կը տեսնէր որ անոնք իրեն տիրողը Փրիդերիկոսին մայրաքաղաքին ալ տիրեր են : Երբոր զինուորը շիրմին վանդակապատ դուռը բացաւ, Վափոլէոն քանի մը աստիճան ալ վար իջաւ ու մօտեցաւ շիրմին, ու թեւերը ծալած կեցաւ, սկսաւ մտածել տասը վայրկեանի չափ . անշուշտ աշխարհիս ունայնու թեանը վրայ կը մտմտար, որ մեծ մարդիկ ալ ինչպէս ափ մը հողով կը ծածկուին, որ իրենց կենդանութեան ատենը կարծես թէ բոլոր աշխարհիս մէջ չէին մեկներ :

Ինչպէս ամէն մեծամեծ մարդկանց, նմանապէս մեծին Փրիդերիկոսի վերայ ալ շատ խելք սորվելու պատմութիւններ կը պատմուին որ հոս ամփոփելը դժուար է . առ այժմ երկու իրեք հատ մը դնենք որ իր վեհանձնութիւնը կը ցուցնեն :

Փրիդերիկոս օր մը տեսաւ իր ներքին պաշտօնեաներէն մէկը որ կտրիճ պատանի մըն էր, որ աթոռի մը վրայ անհանգիստ կերպով կը քննարկէր . քովը գնաց որ արթնցնէ, տեսաւ որ ծոցը թուղթ մը կայ՝ ծայրը դուրս ելած . կամացուկ մը թուղթը քաշեց, տեսաւ որ նամակ մըն էր որ ան կտրիճին մայրը գրեր էր, շնորհակալ ըլլալով որդւոյն՝ իր թողակին կէսը անոր խրկելուն համար : Աս տեսնելով զարմացաւ տղուն առաքինութեանը վրայ, և թղթին մէջ շատ մը ստակ պրէլելով՝ նորին անոր ծոցը գրաւ : Երբոր անիկայ արթնցաւ, տեսնելով ծոցի ստակը՝ սկսաւ վախնալ . բայց թագաւորը զինքը միթեմարեց ու մօրն ու տղուն առատ եկամուտ մը կապեց :

Երբոր եօթնամեայ պատերազմը լմնցաւ, Փրիդերիկոս իր զօրքերէն շատը ետ ձամբեց . ասոնց զօրավարներէն մէկը շատ անգամ աղաչանք ըրաւ թագաւորին որ զինքը նորէն իր պաշտօնին մէջ հաստատէ . թագաւորը անոր աղաչանքներէն ձանձրանալով, հրամայեց որ մէյմըն ալ գայ նէ՝ իր դիմացը չհանեն : Բիւջ ատենէն թագաւորին գէմ գրուածք մը հրատարակեցաւ . և որչափ որ Փրիդերիկոս անհոգ կ'ըլլար աս բանիս, գրողն ալ աւելի լրբացաւ, ինչուն թագաւորը հրամայեց թէ ով որ իմացնէ իրեն ան բանը գրողը՝ յիսուն ոսկի վարձք պիտի առնու : Արդիւ զօրապետը օր մը պալատը եկաւ, ու թագաւորին իմաց ընել տուաւ թէ հարկաւոր բան մը ունիմ իրեն զուլցելու : Ելաւ թագաւորին գիմացը և ըսաւ անոր . «Տէր արքայ, դու մեծ վարձք խոստացեր էիր ան մարդուն որ քեզ իմացնէ ան թուղթը գրողը . ահա ես եմ անիկայ : Ինչպէս որ կուզես պատժէ զիս ու սպաննէ . միայն տուած խօսքդ պահէ, ու երբոր զիս մեռցնես՝ ան խոստացած ստակդ խորկէ իմ խեղճ կնոջս ու որք տղոցս » : Թագաւորը բարկացած, «Եղուտ գնա, ըսաւ, Սփանտաւ բեր-

դը, որ հոն տեսնես թէ թագաւորի գէմ բան գրողին վերջը ինչ կ'ըլլայ : — Հնազանդ եմ հրաւանիդ, տէր արքայ, ըսաւ զօրավարը . բայց ան յիսուն ոսկին չմոռնաս : — Երկու ժամէն ես կնիանդ կըխաւրեմ, ըսաւ թագաւորը . դուն առ թուղթն ալ առ, Սփանտաւ վերակացուն տուր, և ըսէ որ կերակրի նստելէն առաջ թուղթը չբանայ » : Զօրապետը ելաւ գնաց ան սոսկալի բերդը, և թուղթը վերակացուն յանձնեց . երբոր սեղանը լմննալով վրայ էր՝ վերակացուն բացաւ թուղթը, տեսաւ որ մէջը այսպէս գրած էր . «Սփանտաւ բերդին վերակացութիւնը կը յանձնեմ աս թուղթը բերողին, և ինքը շուտով գառնայ ու առնէ իր յիսուն ոսկին ու կնիւր . իսկ դու որ ան տեղին վերակացուն ես՝ ուրիշ պաշտօնի պիտի անցնիս քու հաւատարիմ ծառայութեանդ փոխարէն » :

Օր մը Փրիդերիկոս պալատին պատուհանէն նայելու ատեն կը տեսնէ որ խել մը մարդիկ մէկ տեղ ժողվեր ու պատի մը վրայ կ'պոցեցած թուղթ մը կը կարդան : Թագաւորին հետաքրքրութիւնը կը շարժի, ու ծառաներէն մէկը կը կանչէ, կըսէ թէ «Գնա նայէ սրահը կարգացած ինչ է » : Ծառան կ'երթայ կը տեսնէ որ թագաւորին գէմ գրուածք մըն է . կուգայ իրեն իմաց կուտայ : Թագաւորը առանց այլայլելու ծառային կ'ըսէ . «Գնա ան թուղթը աւելի ցած տեղ մը կը պոցուր՝ որ ամէնքը գիւրաւ կարենան կարդալ » :

ԱՆԽԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Պարայիմ ըստած չըէից վրայ համարօր
տեղեկութիւն :

ՉԻԷԻՑ ազգը ամէն տեղ ցրուած, բայց ամէն տեղ ալ իր մասնաւոր բնաւորութիւնները պահած է, և անոնցմով օտար ազգերուն խորշի ժողովուրդ մը սեպուած է : Սիայն Պարայիմ ըսուած ցեղը կայ որ թէպէտ քիչւոր է, բայց բնաւորութիւն ու սովորութեամբ շատ տարբեր է մէկալ չըբաներէն : Եւ Պարայիմները սուրբ գրքին միայն կը հաւատան, և անոր համար Պարայիմ ըսուած են . վասն զի Գարաբերայեցերէն գիրք կամ ընթերցուած ըսել է . ուստի չեն ընդունիր թալմուտը և բաբելոնեան գրուածքները՝ որ ուրիշ չըէից առջև գրեթէ աստուածաշնչին հաւասար կը սեպուին . անոր համար ալ չըբաներն ու Պարայիմները իրարու թըշ-